

Kontrollkäik Põhja Politseiprefektuuri Põhja politseiosakonda

Asi nr 7-7/071756

(1) Õiguskantsleri nõunikud viisid 24.11.2007 ja 28.11.2007 läbi kontrollkäigu Põhja Politseiprefektuuri Põhja politseiosakonnas. Põhja politseiosakond on üks viimaseid renoveerimata politseihooneid Põhja Politseiprefektuuri teeninduspiirkonnas, kus paiknevad muuhulgas viis arestikambrid isikute kinnipidamiseks.

(2) Õiguskantsleri nõunikud kontrollis, kas Põhja politseiosakonnas on tagatud kinnipeetavate põhiõigused ja –vabadused.

(3.1) Kontrollkäigul tuvastati mitmeid olulisi puudujääke politseiosakonna olmetingimustes. Kõige halvem seisukord tuvastati politseiosakonnas asuvates arestikambrites ja osades töötajate ametiruumides.

Siseministeeriumi arengukava.¹ näeb ette uue politseihoone ehitamist aastaks 2009. Kontrollkäigul ilmnis, et viimasel ajal on uue hoone ehitamine veninud: esialgne plaan nägi ette ehituse alguseks 2007. a sügist, kuid 2007 aasta lõpul on politseiosakonna vanemkomissari andmetel lubatud töödega alustada 2008. a kevadel.

Põhja politseiosakonnas on kokku viis isikute kinnipidamiseks mõeldud kambrit. Kõik asuvad hoone esimesel korrusel. Üks on mõõtmetega 3,7 x 1,5 m ja neli mõõtmetega 1,3 x 0,8 m. Kõikides kambrites ja ka töötajate tööruumides hoone esimesel korrusel on tehtud sanitaarremont 2006 aastal.

Politseiasutuste kinnipidamiskohtadele esitatavad nõuded on sätestatud siseministri 01.12.2000 määruses nr 71 „Arestimaja sisekorraeeskiri“, mis on kehtestatud VangS § 156 lg 5 alusel. Samuti sätestab vangistusseadus eraldi peatükina eelvangistuse täideviimise, mis rakendub otseselt ka arestimajadele, kus viiakse täide eelvangistust. Näiteks sätestab VangS § 90 lg 1, et eelvangistuse kandmisele kohaldatakse vangistusseaduse 1., 2., ja 7. peatüki sätteid 5. peatükis sätestatud erisustega. Sama paragrahvi lõige 4 sätestab, et vahistatu kamber peab vastama VangS § 45 lõikes 1 sätestatud tingimustele ja tagama vahistatu pideva visuaalse või elektroonilise jälgimise². Lähtudes eelnevast ning analoogiat kasutades, tuleb rakendada arestimajade olme- ja elutingimustele vanglatele kehtestatud nõudeid (arestimaja iseärasusi arvestades).

2007 aasta lõpu seisuga puuduvad kambritel VangS § 45 lõikes 1 nõutud aknad ning lisaks ka hügieeninurk. WC kasutamise soovist peavad kinni peetud isikud märku andma arestikambrite üle järelevalvet teostavale töötajale, kes vajadusel kutsub kohale piirkonda teenindava patrulli, sest töötaja on öisel ajal politseiosakonnas üksinda ning julgeolekukaalutlustest tulenevalt ei ole lubatud üksinda kambreid avada.

¹ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.siseministeerium.ee/17410>

² VangS § 45 lõige 1 sätestab, et kinnipeetava kambris elutegevuseks vajaliku õhuhulga ja selle ringluse, valguse ja temperatuuri. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus, mis kindlustab ruumi piisava valgustatuse. Kambriga suuruse ja kambriga sisustusse kuuluvate esemete loetelu kehtestab justiitsminister vangla sisekorraeeskirjas.

Kontrollkäigul tuvastati, et väikestes kambrites on põrandapinda 1,04 m², mille tõttu ei ole keskmist kasvu kinni peetud isikutel võimalik füüsiliselt kambris magada. Kolmes väikeses kambris on olemas umbes 1 m pikkune pink, kuid see on kasutatav vaid istumiseks, ning ühes kambris puudub igasugune sisustus, sh ka koht istumiseks. Hoolimata eelmise remondi käigus paigaldatud uuest ventilatsioonisüsteemist, mis kontrollkäigu toimumise ajal väidetavalt töötab täiel võimsusel, ning vaatamata sellele, et kambreid vanemkomissari kinnitusel igapäevaselt koristatakse, oli õhk kambrites ja nende lähiümbruses väljakannatamatult läppunud. Õiguskantsler on sarnase olukorra kinnipidamistingimuste osas tuvastanud varasemalt näiteks Ida-Eesti arestimajades ja ka Kuressaare arestimajas.³

Õiguskantsler asus sisukohale, et eelpool kirjeldatud tingimustes isikute kinnipidamine riivab kinni peetud isikute inimväärikust ning võib teatud juhtudel viia ka kohtlemiseni, mida võib pidada alandavaks või piinavaks. Tulenevalt EIÕK artiklist 3 ja PS §-st 18 ei tohi kinnipidamiskoha olmetingimused olla inimväärikust alandavad. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika⁴ kohaselt koheldakse kinnipeetavat inimväärikust alandavalt siis, kui põhjustatud kannatused ja alandus ületavad sellise taseme, mida seostatakse tavaliselt seadusliku ravi või karistusega. Kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb ennekõike arvesse võtta asjaolude koosmõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Riigikohus on oma 22.03.2006 lahendis nr 3-3-1-2-06 rõhutanud, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele.

Euroopas üldtunnustatud tingimused vanglatele sätestab Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta⁵. Viimase punkt 10.1 sätestab, et Euroopa Vanglareeglistikku kohaldatakse isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel. Soovituse punkt 10.3 b) sätestab, et vanglareeglistikku kohaldatakse ka isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel ning keda võidakse teatud põhjustel kinni pidada mujal. Õiguskantsler märkis, et kuna Eestis arestimajades hoitakse pidevalt lisaks arestiaalustele ka vahistatuid ja süüdimõistetuid, siis kõnealune soovitus on arestimajadele kohaldatav. Euroopa Vanglareeglistik toonitab preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa Vanglareeglistiku punkti 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte.

Õiguskantsler tõdes, et Põhja politseiosakonna arestikambrite kinnipidamistingimuste parandamiseks on palju arenguruumi. Samuti leidis õiguskantsler, et on olemas meetmeid, mille edasilükkamatu rakendamine rahuldaks esmase ning minimaalse vajaduse, et Põhja politseiosakonna arestikambrites isikuid kinni pidada. Õiguskantsler märkis, et viivitamata peab suurema arestikambri varustama hügieeninurgaga (WC ja segisti ning kraanikauss), mille ehitamine ei nõua eelduslikult ülemäära palju ressursse, kuna vee- ja kanalisatsiooniühendus on kõnealuses hoones olemas.

Samuti leidis õiguskantsler, et praegune praktika kinni peetud isikutele WC kasutamise võimaldamisel ei ole mõistlik. Seetõttu märkis õiguskantsler, et korrakaitsetalituse patrulli

³ Õiguskantsleri 14.11.2007 kiri nr 7-7/071415/00707664.

⁴ Nt Euroopa Inimõiguste Kohtu 08.11.2005 otsust asjas Alver v. Eesti Vabariik.

⁵ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?op=body&id=452>.

kutsumine politseiosakonda kinni peetava isiku WC-sse toimetamiseks seab olulisel määral ohtu patrullitava piirkonna julgeoleku, kuna takistab patrulli põhitegevust. Samuti kaasneb kõnealuse lahendusega ajaline viivitus kinnipeetavale, mis halvemal juhul võib ohustada isiku tervist.

Samuti leidis õiguskantsler, et lisaks arestikambritele on halvas seisukorras töötajate tööruumid. Renoveerimata tööruumid võivad viia olemasolevate töötajate töölt lahkumiseni ja kallutada uusi töötajaid eelistama töökohana teisi politseiosakondi. Kõnealune politseiosakond on üks Põhja Politseiprefektuuri viimaseid remontimata hooneid ning seetõttu paraku kõige halvemate töötingimustega.

(3.2) Kontrollkäigul nähtus, et arestikambritesse paigutatakse isikuid kõige enam joores oleku tõttu, et tagada piirkonna üldine julgeolek. Teise olulise osa kinni peetud isikutest moodustavad süüteo kahtlustusega isikud. Kinni peetud isikute raamatust nähtus, et suuremas kambris hoitakse keskmiselt 7-8 isikut korraga, väikemates 1-2 isikut. Kontrollkäigul ilmnas, et on esinenud juhtumeid, kus kambritesse paigutatakse oluliselt rohkem inimesi.

Politseiosakonna arestikambrites on põrandapinda suures kambris 5,55 m² ja väikestes kambrites 1,04 m². Justiitsministri 30.11.2005 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri” (VSkE) § 6 lõige 6 sätestab, et kinnipeetavale on toas või kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m² põrandapinda. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) poolt aktsepteeritavaks on 4 m² põrandapinda kinnipeetava kohta⁶. Siseministri 01.12.2000 määrus nr 71 „Arestimaja sisekorraeeskiri“ ei sisalda sõnaselgelt põrandapinna suuruse nõuet arestikambris viibiva isiku kohta, kuid õiguskantsler on varasemalt asunud seisukohale, et antud küsimuses on analoogia korras arestikambrite puhul kohaldatav VSkE § 6 lg 6.

Arvestades politseiosakonna suhteliselt suurt teeninduspiirkonda ning silmas pidades arestikambrite väga väikeseid mõõtmeid, leidis õiguskantsler, et üheselt tuleb kindlaks määrata kambritesse paigutatavate isikute arv. Hetke seisuga ei tohiks suures kambris kinni pidada korraga rohkem kui kolme isikut ning seda üksnes juhul, kui vastav kamber varustatakse hügieeninurgaga. Õiguskantsler hinnangul on nelja väiksema kambri kasutamine isikute kinnipidamiseks hetkeolukorras, kuni uue politseihoone valmimiseni, võimalik vaid juhul, kui sinna ei paigutata korraga enam kui üks inimene ning kambreid kasutatakse isikute jaoks, kes ootavad saatmist mõnda teise kinnipidamiskohta. Isikute hoidmine väikestes kambrites ei tohi ületada ühte tundi. Viimane on lisaks ruumipuudusele ja faktile, et isik ei saa kambris isegi pikali heita, tingitud sellest, et kambrites puudub aken, hügieeninurk ning kambris viibiva isiku visuaalne jälgimine on keeruline (kambrid ei asu korrapidaja vaateväljas). Väikeste kambrite kasutamise eesmärgiks peab olema üheselt transporti ootavate isikute väga lühiajaline paigutamine, mis eeldab seda, et isikud viiakse pikema kinnipidamisvajaduse ilmnemisel teistesse prefektuuri arestikambritesse.

Kontrollkäigul ilmnas, et politseiosakonna arestikambrite koormusele peaks mõjuma kriminaaltalituse ametnike arvu vähenemine Erika 15 hoones, seoses kriminaaltalituse ümberkorraldamisega. Viimasest tulenevalt ei peeta Põhja politseiosakonna arestikambrites kinni enam isikuid, kes on kinnipeetud kahtlustatavana kuriteos. Kambrites hoitakse vaid isikuid, kes on paigutatud kainenema või kes on kinnipeetud väärtemenetluse raames.

⁶ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/estonian.htm>

Samuti võib teatud juhtudel koormust vähendada tänavatelt kinni peetud, kuid elukohta omavate isikute transportimine koju, mitte politseiosakonda. PolS § 15² lõige 7 sätestab, et avalikus kohas jooeiseisundis viibiva isiku, kelle isik on tuvastatud ja kelle elukoht on samas asustusüksuses või linnaosas, võib juhul, kui ta ei käitu agressiivselt, toimetada koju täiskasvanud perekonnaliikme hoole alla. Antud säte jätab politseiametnikule võimaluse kaaluda isiku elukohta või politseiosakonda toimetamise vahel. Õiguskantsler asus seisukohale, et PolS § 15² lõiget 7 tuleb tõlgendada viisil, et selles esitatud tingimustele vastav isik toimetatakse igal juhul elukohta, mitte aga politseiosakonda. Samuti märkis õiguskantsler, et vastavat tõlgendust on oma praktikas kasutanud näiteks Lõuna Politseiprefektuur.⁷

(4) Kontrollkäigu tulemusel pöördus õiguskantsler põhja politseiprefekti poole ettepanekutega, kuidas paremini tagada Põhja politseiosakonnas kinni peetud isikute õigusi.

Arvestades Põhja politseiosakonna kambrite suurust ning sinna paigutatavate isikute hulka, tegi õiguskantsler ettepaneku varustada Põhja politseiosakonna suurim arestikamber (mõõdmetega 3,7 x 1,5 m) hügieeninurgaga ning mitte paigutada suurde kambris korruga üle kolme isiku.

Kuna väikeste kambrite (mõõdmetega 1,3 x 0,8 m) pindala ei võimalda sinna hügieeninurga rajamist, siis tegi õiguskantsler ettepaneku mitte paigutada väiksemasse kambris üle ühe inimese korruga ning mitte pikemaks ajaks, kui üks tund. Samuti esitas õiguskantsler ettepaneku töötada välja sellekohane kava, mis sätestaks kambrite kasutamise juhendades eelnevalt käsitletud põhimõtetest: fikseerida kambrite kasutamine isikute kinnipidamiseks viisil, mis võimaldaks hiljem üheselt mõistetavalt tuvastada kambrite täituvust;

Vähendamaks kambrite üldist koormust tegi õiguskantsler põhja politseiprefektile ettepaneku jooeiseisundis isiku kainenemisele toimetamise otsustamisel juhendada PolS § 15² lõikest 7 ning võimalusel eelistada isiku viimist elukohta politseiosakonda toimetamisele.

Põhja politseiprefekt vastas oma kirjas õiguskantsleri ettepanekutele, et viimased on läbi töötatud ja võimaluste piires on asunud neid täitma.

Prefekt märkis, et Põhja politseiosakonna hooneid haldab AS Riigi Kinnisvara, mis teostab antud hoonetes kõik sanitaarremondid ja ümberehitused. 17.01.2008 kirjas nr PHJ/4.4-1.10/325 edastas Põhja Politseiprefektuur tellimuse arestimajale hügieeninurga ehitamiseks.

Prefekt kinnitas oma vastuses, et õiguskantsleri ettepanekud kambritesse mitte paigutada isikuid üle piinormi on võetud täitmiseks. Prefekt pidas vajalikuks märkida, et sagedaselt tuleb ette olukordi, kus kambrid on ülerahvastatud, kuid sellisel juhul otsitakse võimalusi isikute ümberpaigutamiseks teistesse politseiosakondadesse või arestimajadesse.

Prefekt kinnitas, et Põhja politseiosakonna kriminaalpolitseinikud paiknevad teistes politseiosakondades ning seetõttu on Põhja politseiosakonna kambrite koormus langenud. Viimasest tulenevalt paigutatakse Põhja politseiosakonna arestikambritesse prefekti sõnul agressiivseid isikuid, kes on jooebes. Samuti märkis prefekt, et kuna kambrites on kohti vähe,

⁷ Lõuna Politseiprefektuuri politseiprefekti 21.08.2006 käskkirjaga nr 88 kinnitatud „Lõuna Politseiprefektuuris isiku kainenemisele toimetamise ja kainenemise juhend“ punkt 8 sätestab, et jooeiseisundis isiku kainenemisele toimetamise otsustamisel tuleb alati eelistada võimalust toimetada isik koju täisealise perekonnaliikme hoole alla.

siis vastavalt õiguskantsleri ettepanekule ning juhindudes PoIS § 15² lõikest 7, toimetatakse võimaluse korral joobeseisundis isikud nende elukohta.

Prefekt vastas õiguskantsleri ettepanekule fikseerida üheselt kambrite kasutamine, et ülevaate saamiseks kinnipeetavatest on kaks paralleelset võimalust, mis on ka kasutusele võetud. Esimesel juhul kantakse kambritesse paigutatavate isikute andmed arestimaja tööarvestuse raamatusse vastavalt kehtestatud korrale. Teisel juhul kantakse veelkord samad andmed politsei infosüsteemi KAIRI. Prefekti kinnitusel on mõlemal juhul näha, kui kaua keegi kambri viibis ja mitu isikut seal oli.